

https://doi.org/10.31516/2410-5325.064.07

УДК 168.522:[004.738.5+398.2]

Ю. О. Пічугіна, кандидат наук із соціальних комунікацій, докторант кафедри теорії та історії культури, Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, м. Київ

yulapi4ugina@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-4019-5423

МЕРЕЖЕВА ТВОРЧІСТЬ У КОНТЕКСТІ ГЕРМЕНЕВТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КУЛЬТУРИ

Конкретизовано поняття мережевої творчості. У результаті виявлення інтерпретаційних можливостей інтернет-мемів, фотографій у соціальних мережах та коментарів до них визначено потенціал мережевої творчості в контексті герменевтичних досліджень культури. Здобутки мережевої творчості проаналізовано в трьох контекстах: персональному, соціальному, загальнолюдському. З'ясовано, що завдяки їхній інтерпретації досягаються особливості сучасної культури, і навпаки — неможливо сформувати уявлення про культуру, не ознайомившись з її творчими здобутками. Герменевтику визначено як дієвий підхід до розуміння мережевої культури, а мережеву творчість — як додатковий методологічний апарат герменевтичного дослідження, що засвідчує перспективи становлення і розвитку нового напрямку — культурологічної герменевтики.

Ключові слова: *герменевтика, сучасна культура, мережева творчість, інтернет-мем, методологія культурології.*

Ю. А. Пичугина, кандидат наук из социальных коммуникаций, докторант кафедры теории та истории культуры, Национальная музыкальная академия Украины им. П. И. Чайковского, г. Киев

СЕТЕВОЕ ТВОРЧЕСТВО В КОНТЕКСТЕ ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ КУЛЬТУРЫ

Конкретизировано понятие сетевого творчества. Путем выявления интерпретационных возможностей интернет-мемов, фотографий в социальных сетях и комментариев к ним определен потенциал сетевого творчества в контексте герменевтических исследований культуры. Произведения сетевого творчества проанализированы в трех контекстах: персональном, социальном, общечеловеческом. Выяснено, что благодаря их интерпретации постигаются особенности современной культуры, и наоборот — невозможно сформировать представление о культуре, не ознакомившись с её произведениями творчества. Герменевтика определена как действенный подход к пониманию сетевой культуры, а сетевое творчество — как дополнительный методологический аппарат герменевтического исследования, что свидетельствует о перспективах становления и развития нового направления — культурологической герменевтики.

Ключевые слова: *герменевтика, современная культура, сетевое творчество, интернет-мем, методология культурологии.*

Yu. O. Pichugina, Candidate of Science in Social Communications, candidate for a doctor's degree at the Department of Theory and History of Culture at the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv

NETWORK CREATIVE ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF HERMENEUTIC CULTURAL STUDIES

The aim of this paper is to conceptualize the potential of network creative activities in the context of hermeneutic cultural studies.

Research methodology is based on the principles of system approach, which contributes to a comprehensive understanding of changes within culture that are caused by intensive technological development of modern society. Phenomenological method makes it possible to consider network creative activities as a phenomenon of modern culture. Hermeneutic approach makes it possible to interpret the inherent meanings in the works of network creative activities.

Results. The author investigates a new phenomenon of network creative activities, which remains an unexplored field in cultural studies. The works of network creative activities (Internet memes, photos in social networks, comments on them) are analyzed in three contexts: personal, social and universal. The potential of network creative activities has been interpreted, which is particularly significant in the context of hermeneutic cultural studies. When creative products are interpreted, the knowledge of a historical epoch, its cultural traditions, universals and world perception is gained. Thus, the researcher approaches the comprehension of modern civilization by studying the artefacts of the network culture.

Novelty. The potential of network creative activities in the context of hermeneutic cultural studies has not been the subject of the culturological analysis yet. The author substantiates the idea of this subject by studying it in the context of hermeneutic cultural studies.

The practical importance. Hermeneutics is defined as an effective approach to the comprehension of network culture, and network creative activities are defined as an additional methodological apparatus of hermeneutical research. It enables to speak about the extension of scope of methodological apparatus of philosophical hermeneutics and to outline the prospects for the development of a separate line of cultural studies — culturological hermeneutics.

Keywords: *hermeneutics, modern culture, network creative activities, Internet-meme, methodology of cultural studies.*

Постановка проблеми. У результаті технологічного прориву, здебільшого завдяки появі і доступності нині глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, відбулися докорінні культурні зміни. Наразі сучасні комунікативні технології утворюють кіберпростір культури, у якому, з одного боку, формуються нові архетипи, а з іншого — набувають продовження панівні архетипи доонлайнного періоду. Водночас мережева культура, будучи відкритою ойкуменом (у культурологічний обіг термін ввів У. Ганнерс (1989), визначаючи таким чином простір постійних культурних взаємодій, взаємопроникнення культур і обміну культурним досвідом), поширюється в реальному житті, де відбувається кроскуль-

турний діалог, у контексті якого виникають нові культурні універсалії, єдині для всієї сучасної культури. У такому разі здобутки мережевої творчості являють собою суттєвий семіотичний комплекс, дослідження якого наблизить до наукової констатації культури нової цивілізації. Мережевий контент у всьому своєму розмаїтті, як і будь-який інший текст, репрезентує дійсність, а відтак, інтерпретуючи його, маємо змогу доповнити цілісне уявлення про суспільство інформаційної доби. У цьому контексті актуальною і науково обґрунтованою є авторська спроба долучити мережеву творчість до герменевтичного дискурсу, у рамках якого розкривається її інтерпретаційний потенціал, котрий дозволяє розглядати її як інструмент наукового дослідження культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема герменевтичного потенціалу мережевої творчості в дослідженнях культури як самостійний предмет наукового дослідження дотепер ще жодним з авторів не розглядалася. Утім, існує невелика кількість розвідок також присвячених недискурсивним герменевтичним методам пізнання, найфундаментальнішою серед яких вважається дисертація Ю. О. Сімакової (2014), пов'язана з виявленням герменевтичного потенціалу анімації в дослідженнях культури. Споріднені питання порушуються в публікації Г. М. Олешкової (2017), у якій окреслюються можливості використання інтернет-мемів у вивченні соціокультурної дійсності. Теоретичним підґрунтям розвідки стала робота польського дослідника П. Штомпки (2007), у якій розглянуто теоретичні та прикладні аспекти використання фотографії як методу дослідження, зокрема герменевтичного.

Мета статті — здійснити концептуалізацію потенціалу мережевої творчості в контексті герменевтичних досліджень культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному розумінні творчість — діяльність людини, спрямована на створення принципово нових духовних або матеріальних цінностей. Оскільки творча самореалізація є однією з ключових потреб людини, яка відрізняє її від тварини, відбувається постійний пошук нових форм її втілення. Сьогоднішні інтернет-технології, запропонувавши альтернативну територію для творчого експерименту, сформували новий соціокультурний тип людини: активної, ініціативної, небайдужої, відвертої, сміливої та креативної. Реагуючи на важливі події, маючи бажання поділитися своїми думками, враженнями або дотепними зауваженнями, таким чином конструюючи свій медіа-образ, звичайними користувачами мережі щодня виробляється новий контент у вигляді фотографій, відеороликів, коментарів, мемів тощо, сукупність якого засвідчує сформоване культурне явище мережевої творчості. Основуючись на базовому визначенні творчості, спробуємо конкретизувати поняття мережевої творчості, яке досі не має жодних трактувань у науковій літературі. Отже, під мережевої твор-

чістю пропонуємо розуміти новий спосіб творчої реалізації людини, в основі якого — використання мережевих технологій, орієнтований на створення нових духовних або матеріальних цінностей, фіксацію людини як творця та конструювання її образу в мережі Інтернет. У певному сенсі мережева творчість стала авангардом розвитку сучасної культури. Звідси й походить гіпотеза про те, що предмет дослідження може розглядатися як важливе джерело інформації про сучасне суспільство, яке, поділяючи теорію М. Кастельса (2004), визначаємо як мережеве.

Згідно з методологією дослідження Ю. О. Сімакової (2014), пропонуємо розглядати мережеву творчість як комплекс, стосовно якого можна застосувати такі визначення: як явище культури, що своїм фактом існування фіксує етап культурного розвитку; як мистецтво, через яке відбувається пізнання світу; і як культурна практика, що підкреслює переважно аматорське спрямування мережевого контенту. У герменевтичному аналізі важливо враховувати всі перелічені аспекти. У процесі творчої діяльності людина намагається відобразити те, над чим вона думає і яким чином розвивається перебіг її думки. Але інтерпретація твору не буде об'єктивною, якщо залишити поза увагою культуру, продуктом якої він є, і навпаки — неможливо сформувати уявлення про культуру, не ознайомившись з її творчим доробком. Таке положення відбиває сутність герменевтичного кола: «розуміння тексту неможливе без розуміння контексту, а розуміння контексту неможливе без розуміння тексту» (Колесник, 2014). Водночас усе, що не є самим твором, є його контекстом. О. С. Колесник (2014) виокремлює три концентричні кола синхроністичного культурного контексту твору, на які ми будемо орієнтуватися в цій розвідці. Перше — персональний рівень, на якому прийнято застосовувати біографічні та психологічні методики дослідження. Друге — соціальний рівень, у рамках якого передбачається належність автора до певної культурної парадигми. Третє — загальнолюдський рівень, який виявляє універсальну проблематику людського роду.

Для того щоб у рамках мережевої творчості знайти найбільше виражених подібних інтерпретаційних взаємозалежностей, пропонуємо звернутися до явища інтернет-мемів, які завдяки «капсулюванню» повідомлення у своїй формі водночас є стислими, влучними та інформаційно насиченими. В одній із попередніх розвідок (Оленіна та Пічугіна, 2018) ми визначили інтернет-мем як одиницю культурної інформації, яка набуває форми лаконічної та потенційно популярної фрази, ідеї, символу, зображення, звука або синтезує їх, реплікація якої відбувається в результаті поширення у віртуальному середовищі, спонукаючи користувачів мережі копіювати (репостити) її. Серед найпопулярніших інтернет-мемів слід відзначити Тролфейс, Гіпножабу, Почекуна, Лемура Узбагойся, розгубленого Джона Траволту, Хрещеного батька і

його славетну фразу «...але ти робиш це без поваги» тощо. Мем — це відбиток інформаційного суспільства, коли для того, щоб засвоїти якомога більше інформації, безмежно доступної на просторах Інтернету, потрібне максимальне її звучення.

Під час інтерпретування інтернет-мему ми не намагаємося осягнути персональний рівень його контексту, про який ішлося вище. Це пов'язано з анонімною природою мережі, тому свідчить про те, що інтернет-меми без визначеного авторства є постфольклорними творами. Хоча в реальності існують винятки, коли відомий автор мему, а частіше цілої серії мемів за участі якогось унікального персонажа, для інтерпретації яких просто необхідно знати подробиці особистого життя його засновника. Як приклад пригадаємо популярні мем-персонажі — українського Гуса (авторка Н. Кушнір) та подібну російську Крихітку Ши (авторка Л. Гусева). Обидва персонажі є прототипами художниць і від їх імені у формі мемів розповідають через призму сприйняття авторок своїм підписникам на сторінках Фейсбуку, Інстаграму та інших соціальних платформ про свої враження, відчуття, емоції, бажання, спогляди, коментують події, вітають зі святами тощо.

Однією з ключових характеристик інтернет-мемів є вузька специфіка, їхній субкультурний вжиток, тому аналіз соціального рівня контексту має надати найповнішу інформацію для його подальшої інтерпретації. Користувач, котрий публікує мемний контент, робить це не випадково, а звертається до певної знакової спільноти, отже, аудиторія, яка зрозуміє зміст повідомлення, стрімко зменшується. Наприклад, це стосується професійних субкультур (ІТ-спеціалісти, медичні працівники, викладачі), спільнот, присвячених улюбленим серіалам, фільмам, коміксам, країнам і містам, персоналіям тощо. Що стосується третього рівня — загальнолюдського, тут йдеться про універсальну тематику, яка не потребує особливого підходу до інтерпретації. Так, найбільше адаптованими персонажами інтернет-мемів для будь-якої культури є потішні тварини та діти, які відрізняються зрозумілим емоційним контентом, що спрощує читання повідомлень, атомізованих у них.

Загалом для того щоб проявляти інтерес до інтернет-мемів та правильно читати або створювати їх, необхідно мати певний рівень інформаційної підготовки і загальну ерудованість у сучасних культурних трендах, адже завданням мему є завоювання уваги аудиторії мережі, насамперед, за допомогою своєї актуальності. Відтак, маємо змогу зазначити те, що інтернет-меми детерміновані культурою, частиною якої вони є. Водночас самі явища інтернет-мемів є свідченням однієї з визначальних характеристик сучасної культури — її кліповості, а текст, закодований у них, і оболонки, у які вони поміщаються, відбивають культурні універсалії мережевого суспільства.

На нашу думку, побачити найвиразнішу символіку, що наглядно демонструє культуру, епоху, вподобання, наміри і мотивацію, можна під час герменевтичного дослідження сучасної фотографії. Розвиток мережевих технологій, зокрема поява і зростаюча популярність соціальних мереж, змінили парадигму фотографії. Спочатку виконуючи функцію фіксації людини у вічності, сьогоднішня фотографія перетворилася на засіб конструювання медіа-образу користувача Інтернету, часто міфологізуючи його, висуваючи водночас на перший план соціальну та комунікативну функції.

Про герменевтичний потенціал фотографії писав П. Штомпка (2007). Учений визначив, що з інтерпретаційного аналізу фотографії можемо отримати загальні знання про суспільні норми, які окреслюють бажану поведінку; цінності, які вказують на бажану мету дій; життєві зразки, що цілісно описують бажаний спосіб або стиль життя. Вони, зі свого боку, перебувають у контексті складніших комплексів: звичаїв, моралі і законів. Наступне, про що ми можемо дізнатися — це ідеї і поширені переконання. І наостанок — життєві можливості доступу до суспільно цінних благ, тобто багатства, влади, престижу, освіти, здоров'я тощо (Штомпка, 2007, с. 90). Так, проаналізувавши фотоконтент соціальних мереж, ми з'ясували, що головними сюжетами сучасної фотографії стали їжа, робота, краса, навчання, тренування, урбаністичні пейзажі, відпочинок, домашні тварини, культурні заходи і, найпопулярніше серед них, селфі (автопортретний знімок, зроблений на фронтальну камеру мобільного телефону). Звуживши аналіз до однієї тематичної рубрики, наприклад, здоров'я і краса, ми побачимо, що пріоритетними цінностями суспільства є здоровий спосіб життя і культ красивого тіла. При цьому, у нашому, європейському регіоні, культивується природня краса, але водночас з відбитком статусних атрибутів, які ідентифіковані за допомогою поширених цінностей — це може бути природне обличчя без великої кількості макіяжу, але з нарощеними віями або збільшеними губами. Незважаючи на буденність наведених прикладів, слід наголосити на тому, що це все ж таки сьогоднішня дійсність, яку ми «зчитуємо» з продуктів нашої життєдіяльності, відтак уважаємо, що фотографії з соціальних мереж мають зміст, гідний для культурологічного дослідження.

З'ясувавши герменевтичні можливості сучасної фотографії, пропонуємо перейти до її герменевтичного аналізу. Тут безсумнівною є важливість виявлення авторського задуму. Погоджуючись з П. Штомпкою (2007, с. 80), зазначимо, що вихідною точкою розуміння ідеї творця є ідентифікація жанру, до якого належить опублікована фотографія: для ЗМІ, настроєва, офіційна, пропагандистська, рекламна, сімейна, туристична, художня, одиночна тощо. Кожний з цих жанрів має власну

мотивацію, отже, наближає нас до правильної інтерпретації. Крім того, діалогічність мережі надає можливості безпосередньо задати авторові фотографії уточнюючі запитання або переглянути наявні коментарі до них, що дозволяє зрозуміти його бачення. Також у соціальних мережах часто практикується авторський коментар під фотографією та хештег (ключове слово для пошуку, яке починається зі знака #), які акцентують увагу аудиторії на вміщені контексти.

Окремої уваги в рамках герменевтичних досліджень сучасної культури заслуговують коментарі в соціальних мережах, які, хоча й опосередковано стосуються мережевої творчості, проте мають певну цінну інформацію для розвідки. Обмін уподобаннями (лайки, емоджі — цифрові піктограми), з одного боку, додає виразності нашим словам, певних відтінків, гумору, індивідуальності, але з іншого — знищує мовні традиції. Реалії мережевого суспільства такі, що людство втрачає здатність грамотно, а тим більше красномовно писати, засвоювати структуровану інформацію, що, як і у випадку з інтернет-мемами, черговий раз свідчить про кліповість сприйняття яскравих заголовків та коротких повідомлень з частковою втратою здатності мислити. Утім, коментарі та повідомлення у вигляді емоджі також викликають герменевтичні імпульси. На практиці не завжди зрозуміло, що намагався сказати відправник. І причина цього непорозуміння може приховуватись як на індивідуальному рівні (хоча й існує загальна семіотична система координат, кожна людина може надавати особистих відтінків одному й тому ж зображенню), так і на соціальному, тобто можна легко заплутатися в парадигмах культур. У першому випадку наведемо приклад емоджі зі сльозами від радощі 😄, котрий користувачі мережі інтерпретують по-різному — хто позитивно, а хто негативно. У другому випадку згадаємо піктограму двох складених разом долонь 🙏, котра в японській культурі інтерпретується як подяка, в індійській — як вітання, а в культурах західних країн — як прохання. Нещодавно, завдяки розробникам компанії Apple, з'явилася ще одна інтерпретація — «дай п'ять!». Зазначимо, що такі непорозуміння, як правило, виникають у першій переписці. Згодом співрозмовники доходять узгодження у використанні емоджі, іноді навіть закладають у них зовсім непередбачувані смисли. Таким чином, спілкування за допомогою піктограм наскільки спрощує, настільки й збагачує мережеву комунікацію, тут, як і в будь-якій справі, важлива міра.

Висновки. Здобутки мережевої творчості є своєрідним джерелом інформації про цивілізацію, а відтак мають герменевтичний потенціал. Її долучення до культурологічного дискурсу може посприяти осягненню культурного контексту сучасного суспільства. Крім того, у цій статті ми показали, що існує також зворотна залежність. Намагаючись інтер-

претувати здобутки мережевої творчості, ми маємо розуміти культуру, продуктами якої вони є. Таким чином, це дозволяє визначати герменевтику як дієвий підхід до інтерпретації сучасної мережевої культури, а мережева творчість, водночас, розширює методологічний апарат самої герменевтики. У підсумку приєднаємося до міркувань О. С. Колесник (2014) стосовно того, що теорія інтерпретації має конкретні перспективи отримати новий аспект — культурологічну герменевтику.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з осмисленням явища мережевої творчості в контексті формування культурного капіталу сучасної людини.

Список посилань

- Кастельс, М. (2004). *Галактика Інтернет*. Екатеринбург: У-Фактория.
- Колесник, О. С. (2014). Культурологічна герменевтика та діалог контекстів. *Культура і сучасність*, 1, 24–30.
- Оленіна, О. Ю., Пічугіна, Ю. О. (2018). Інтернет-меми українського походження в культуротворчій практиці сучасного суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3, 77–81.
- Олешкова, А. М. (2017). Інтернет-мем как способ воспроизводства культуры. *Общество: философия, история, культура*, 8, 164–166.
- Симакова, Ю. А. (2014). *Герменевтический потенциал анимации в исследовании культуры (Автореферат диссертации ... кандидата культурологии: 24.00.01)*. Екатеринбург.
- Штомпка, П. (2007). *Визуальная социология. Фотография как метод исследования*. Москва: Логос.
- Hannerz, U. (1989). Notes on the Global Ecumene. *Public Culture*, V. 1., 2, 66–69.

References

- Castells, M. (2004). *Internet Galaxy*. Yekaterinburg: U-Faktoriya. [in Russian].
- Kolesnyk, O. S. (2014). Culturological hermeneutics and the dialogue of the contexts. *Culture and modernity*, 1, 24–30. [in Ukrainian].
- Olenina, O. Yu., Pichugina, Yu. O. Internet-memes of Ukrainian origin in the cultural practice of modern society. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 3, 77–81. [in Ukrainian].
- Oleshkova, A. M. (2017). Internet meme as a means of cultural reproduction. *Society: philosophy, history, culture*, 8, 164–166. [in Russian].
- Simakova, Yu. A. (2014). *Hermeneutic potential of animation in the study of culture (Abstract thesis ... candidate of culturology: 24.00.01)*. Yekaterinburg. [in Russian].
- Sztompka, P. (2007). *Visual sociology. Photography as a method of research*. Moscow: Logos. [in Russian].
- Hannerz, U. (1989). Notes on the Global Ecumene. *Public Culture*, V. 1., 2, 66–69. [in English].

Надійшла до редколегії 20.03.2019 р.